

První kapitola

Podstatná rozlišení

§ 1. Dvojí smysl slova znak

Slova *výraz* (Ausdruck) a *znak* (Zeichen) jsou často pojímána jako synonyma. Je nicméně užitečné všimnout si toho, že v běžné řeči se rozhodně všude nekryjí. Každý znak je znakem něčeho, ale ne každý znak má „význam“ (Bedeutung), „smysl“ (Sinn), který je jím „vyjadřován“. V mnoha případech nelze mluvit ani o tom, že by znak „označoval“ (bezeichnen) to, čeho znakem se nazývá. A dokonce i tam, kde o označování mluvit lze, můžeme pozorovat, že označování se nedá vždy pokládat za ono „znamenání“ (Bedeuten), které je charakteristické pro výrazy. Neboť znaky ve smyslu *znamení* (Anzeichen) (poznávací znamení, známky atd.) *nic nevyjadřují*, s výjimkou takových případů, kdy *vedle* funkce poukazovací plní ještě funkci významovou. Pokud se zprvu omezíme – tak jak to mimovolně děláme, je-li řeč o výrazech – na výrazy fungující v živém rozhovoru, bude se jevit pojem *znamení* ve srovnání s pojmem *výrazu* jako pojem z hlediska rozsahu širší. Z toho však v žádném případě nevyplývá, že tento pojem je z hlediska obsahu rodem. *Znamenání není žádným druhem znakového vztahu ve smyslu poukazování* (Anzeige). Rozsah pojmu *znamenání* je užší jen potud, že *znamenání* je vždy – ve sdělovací řeči – propojeno se vztahem poukazování, a poukazování zakládá zase širší pojem potud, že se může vyskytovat právě i bez takového propojení. *Výrazy* však plní svou významovou funkci i v *osamoceném duševním životě*, kde již *nefungují jako znamení*. Oba pojmy znaku se tedy ve skutečnosti k sobě vůbec nevztahují jako užší a širší pojem.

To je však třeba blíže objasnit.

§ 2. Podstata poukazování

Z obou pojmů, které se pojí se slovem *znak*, pojednáme nejprve o pojmu *znamení*. Vztah, který zde vládne, nazýváme *poukazováním*.

V tomto smyslu je cejch znakem otoka, vlajka znakem národa. Patří sem všechny „rozlišující známky“ v původním smyslu, totiž „charakteristické“ vlastnosti, jež se hodí k rozpoznání předmětů, jimž náležejí.

Pojem znamená však dosahuje dále než pojem rozlišující známky. Rýhy na Marsu označujeme jako znaky existence inteligentních obyvatel Marsu, fosilní kosti označujeme jako znaky existence pravěkých zvířat atd. Patří sem také znaky, které slouží k připomenutí něčeho, jako oblíbený uzel na kapesníku, pomníky apod. Jsou-li k tomu vhodné věci, procesy nebo jejich vlastnosti vytvořeny s takovým záměrem, aby fungovaly jako znamení, pak se nazývají znaky bez ohledu na to, zda právě vykonávají svou funkci, či nikoli. Jedině u těch znaků, které byly vytvořeny úmyslně a s poukazovacím záměrem, hovoříme také o *označování*, a to na jedné straně vzhledem k činnosti, která známky vytváří (vypalování cejchu, kreslení křídou apod.), a na druhé straně ve smyslu poukazování samého, tedy vzhledem k tomu, na co má být poukazováno, tj. k označovanému předmětu.

Tyto a jiné jim podobné rozdíly nenarušují podstatnou jednotu pojmu znamení. Ve vlastním smyslu můžeme něco nazývat znamení jen tehdy, slouží-li to fakticky určité myslící bytosti jako poukaz na něco. Chceme-li tedy uchopit to, co je všude společné, musíme se zaměřit na tyto případy živoucí funkce. V nich nalzáme jako toto společné tu okolnost, že jisté *předměty* či *stavy věcí*, o jejichž *výskytu* má někdo *aktuální* poznatek, poukazují tomuto člověku na *výskyt jistých jiných předmětů či stavů věcí* takovým způsobem, že *přesvědčení o bytí oněch prvních je jim <pocitováno>*¹ jako *motiv* (a sice jako *neviditelný motiv*) *pro přesvědčení nebo domněnku o bytí oněch druhých*. Mezi soudovými akty, v nichž se pro myslícího konstituují poukazující a poukazované stavy věcí, vytváří motivace *deskriptivní jednotu*, <chceme-li: „tvarovou kvalitu“ fundovanou v soudových aktech>;² v této deskriptivní jednotě spočívá podstata poukazování. Zřetelněji řečeno: motivační jednotu soudových aktů má sama charakter soudové jednoty, a tudíž má jako celek jevíci se předmětný

¹ V B: <prožíváno>

² V B: <kteřou ale nesmíme pojímat jako „tvarovou kvalitu“ fundovanou v soudových aktech>

korelát, jednotný stav věcí, který se v ní jeví, je v ní míněn. A tento stav věcí zjevně neznamená nic jiného než to, že ony první věci *by se mohly* vyskytovat nebo *se musí* vyskytovat, *protože* jsou dány ony druhé věci. Toto „protože“, pojímané jako výraz věcné souvislosti, je objektivním korelátem motivace jako deskriptivně svérázné formy spojení soudových aktů v jeden soudový akt.

§ 3. Odkaz a důkaz

Fenomenologická situace je tím však vylíčena tak všeobecně, že spolu s *odkazováním* poukazu zahrnuje i *dokazování*, které nacházíme u pravého vyplývání a odůvodnění. Oba tyto pojmy je však třeba jasně oddělovat. Jejich rozdíl jsme naznačili již výše, když jsme zdůraznili *neviditelnou povahu* poukazování. Skutečně je tomu tak, že v takových případech, kdy s evidencí vyvozujeme <platnost>³ určitého stavu věci z <platnosti>⁴ jiných stavů věcí, neoznačujeme ony druhé stavy věci jako poukazy či znaky stavů prvních. A naopak, o dokazování ve vlastním logickém smyslu mluvíme zase jen v takovémto případě evidentního či potenciálně evidentního vyplývání. Mnohé z toho, co vydáváme za důkaz, v nejjednodušším případě za úsudek, je zajisté neviditelné, ba dokonce nepravdivé. Nicméně právě tím, že to vydáváme za důkaz, vznášíme přece nárok na to, že příslušnou konsekvenci by bylo možné nahlédnout. S tím souvisí následující: subjektivnímu usuzování a dokazování odpovídá z objektivního hlediska úsudek a důkaz, resp. objektivní vztah mezi důvodem a důsledkem. Tyto ideální jednoty nejsou příslušnými soudovými prožitky, nýbrž jejich ideálními „obsahy“, větami. Premisy dokazují závěr bez ohledu na to, kdo premisy, závěr a jejich jednotu soudí. Ohlašuje se tu ideální zákonitost, která přesahuje soudy *hic et nunc* spojené motivací a která v nadempirické obecnosti shrnuje všechny soudy téhož obsahu jako takové, ba co více všechny soudy téže „formy“ jako takové. Právě tato zákonitost se nám stává subjektivně vědomou v evidentním odůvodňování a zákon sám prostřednictvím ideující reflexe na obsahy soudů, které jsou jednotně prožívány v aktuální motivační souvislosti

³ V B: <výskyt>

⁴ V B: <výskytu>

(v aktuálním úsudku a důkazu), tedy prostřednictvím ideující reflexe na příslušné věty.

V případě poukazování nelze mluvit o ničem takovém. Evidentnost a, objektivně řečeno, poznání ideální souvislosti příslušných soudových obsahů jsou zde přímo vyloučeny. Kde říkáme, že stav věci *A* je znamením stavu věci *B*, že bytí jednoho odkazuje na to, že ten druhý také je, tam můžeme s naprostou jistotou očekávat, že druhý stav věci také skutečně nalezneme; když toto říkáme, nemáme ale na mysli to, že by mezi *A* a *B* existoval vztah evidentní a objektivně nutné souvislosti; soudové obsahy se tu k sobě nevztahují jako premisy a závěry. Stává se nicméně, že i v takových případech, kdy objektivně existuje souvislost odůvodnění (a sice zprostředkovaná), hovoříme rovněž o znameních. Říkáme např.: okolnost, že algebraická rovnice je lichého stupně, slouží tomu, kdo počítá, jako znak toho, že tato rovnice má nejméně jeden reálný kořen. Přesně viděno se tu setkáváme pouze s takovou možností, že tomu, kdo počítá, slouží zjištění lichého stupně rovnice jako bezprostřední, neevidentní motiv k tomu, aby použil zákonitě přiřazené vlastnosti rovnice pro své početní účely, a to aniž by aktuálně vytvářel evidentně dokazující myšlenkovou souvislost. Jestliže dochází k něčemu takovému, jestliže jisté stavy věcí skutečně slouží jako znamení jiných stavů věcí, které brány samy o sobě musí z oněch prvních vyplývat, pak to tyto stavy věcí nečiní jakožto logické důvody,⁵ nýbrž činí to díky <empiricko-psychologické souvislosti>,⁶ kterou mezi *presvědčeními* jako psychickými prožitky či dispozicemi ustavilo dřívější aktuální provedení důkazu, nebo dokonce učení důvěřující autoritám. Nic se na tom přirozeně nezmění, pokud případně přistoupí doprovázející, ale pouze habituální vědění o objektivním výskytu racionální souvislosti.

Třebaže tedy poukazování (či motivační souvislost, v níž se jeví jako objektivně daný vztah) nemá podstatný vztah k souvislosti nutnosti, lze přesto vznést otázku, zda nemusí mít podstatný vztah k souvislosti pravděpodobnosti. Jestliže něco odkazuje na něco jiného, jestliže přesvědčení o bytí prvního motivuje *empiricky* (tedy nahodilým, ne nutným způsobem) přesvědčení o bytí druhého, nemusí pak motivující

⁵ V B navíc: <v myšlenkovém vědomí>

⁶ V B: <souvislosti>

presvědčení obsahovat *důvod pravděpodobnosti* pro přesvědčení motivované? Nemáme zde prostor pro přesnější výklad této vnucující se otázky. Budiž řečeno jen tolik, že na tuto otázku je třeba jistě odpovědět kladně, pokud platí, že i empirické motivace tohoto druhu podléhají ideálnímu rozsudku, díky němuž lze hovořit o oprávněných a neoprávněných motivech; z objektivního hlediska tedy o skutečných znameních (platných znameních, tj. znameních zakládajících pravděpodobnost a eventuálně <fyzickou>⁷ jistotu) v protikladu ke znamením zdánlivým (neplatným, tj. takovým, která neposkytují důvod pravděpodobnosti). Vzpomeňme si např. na spor ohledně otázky, zda vulkanické jevy jsou, či nejsou skutečným znaméním toho, že jádro Země se nachází v ohnivě-kapalném stavu, apod. Jedno je jisté, totiž že řeč o znameních nepředpokládá žádný určitý vztah k úvahám o pravděpodobnosti. Tato řeč zpravidla není založena na pouhých domněnkách, nýbrž na pevně rozhodnutých soudech; ideální rozsouzení, jemuž jsme zde vymezili jistou oblast, bude proto muset nejprve vyžadovat skromné omezení jistých přesvědčení na pouhé domněnky.

Dodávám ještě, že bez obecného užívání výrazu „motivace“, které zahrnuje jak odůvodňování, tak empirické odkazování, se nelze podle mého názoru obejít. Existuje zde totiž skutečně fenomenologicky zcela nepřehlédnutelná společná charakteristika, která je natolik zjevná, že se projevuje i v běžné řeči: o usuzování a vyplývání se obecně mluví nejen v logickém smyslu, nýbrž i v empirickém smyslu poukazování. Tato shoda má zjevně ještě daleko větší dosah, zahrnuje totiž oblast emotivních a speciálně volních fenoménů, která je původně jedinou oblastí, v níž se hovoří o motivech. I zde hraje svou roli ono protože, které má v jazyce vůbec stejný dosah jako motivace v nejobecnějším smyslu. Nemohu proto uzнат oprávnění v. Meinongovy kritiky vůči Brentanově terminologii, na niž jsem zde navázal.¹ Dávám však v. Meinongovi plně za pravdu v tom, že při vnímání motivovanosti se nejedná ani v nejmenším o <vnímání>⁸ příčinnosti.

⁷ V B: <empirickou>

¹ A. v. Meinong, *Göttingische gelehrte Anzeigen*, 11, 1892, str. 446.

⁸ „Dodatky a vylepšení“ k A: <vnitřní (= evidentní, adekvátní) vnímání>

A/B 29

§ 4. Exkurs o původu poukazování v asociaci

Psychická fakta, v nichž má pojem znamení svůj <„psychologický původ“>,⁹ tj. v nichž jej můžeme abstraktivně uchopit, náležejí do širší skupiny fakt, která lze zahrnout pod historický název „asociace idejí“. Pod tento název totiž patří nejen to, co vyjadřují zákony asociace, fakta „sdružování idejí“ pomocí „znovuvyvolávání“, nýbrž i další fakta, v nichž asociace vystupuje jako tvořivá, protože vytváří deskriptivně svérázné charaktery a formy jednoty.¹ Asociace nečiní jen to, že vyvolává obsahy zpět do vědomí a nechává na nich, aby se spojovaly s danými obsahy tak, jak to zákonitě předepisuje podstata (jejich rodová určitost) jedněch i druhých. Těmto jednotám, které jsou založeny čistě v obsazích, např. jednotě vizuálních obsahů v zorném poli apod., nemůže zajisté asociace zabránit. Kromě toho ale vytváří nové fenomenologické charaktery a jednoty, které právě nemají svůj nutný zákonný základ v prožívaných obsazích samotných, v rodech svých abstraktních momentů.¹¹ Jestliže *A* vyvolá do vědomí *B*, pak jsou obě nejen současně nebo následně vědomé, nýbrž obvykle se vnucuje i *pocitovatelná* souvislost, v souladu s níž něco odkazuje na něco jiného, jedno vystupuje jako *patřící* k druhému. Přetváření toho, co je pouze spolujsoucí, na to, co je sounáležející – či přesněji řečeno: přetváření toho, co je pouze spolujsoucí, na sounáležitě se jevící intencionální jednotu – to je kontinuální <psychologický výkon>¹⁰ asociativní funkce. Veškerá jednota zkušenosti, jako je empirická jednota

⁹ V B: <„původ“>

¹ Personifikující řeč o asociaci, která něco vytváří, a podobné obrazné výrazy, které dále používáme, nelze zavrhnout jen proto, že jsou to výrazy zvolené kvůli větší pohodlnosti. Jakkoli důležitý je vědecky přesný, a tudíž ovšem i velmi rozvláčný popis relevantních skutečností, jde-li nám o snadnější srozumitelnost a není-li vyžadována definitivní přesnost, nemůžeme se nikdy bez obrazné řeči obejít.

¹¹ Výše mluvím o *prožívaných obsazích*, nikoli však o zjevujících se, míněných předmětech nebo procesech. Vše, z čeho je *reálně konstituováno* individuální „prožívající“ vědomí, je prožívaným obsahem. To, co vědomí vnímá, na co si vzpomíná, co si představuje apod., je míněným (intencionálním) předmětem. Bližší výklady k tomuto tématu podáme v 5. zkoumání.

¹⁰ V B: <„výkon“>

věci, procesu, věcného uspořádání a vztahu, je fenomenální jednotou díky pocitovatelné sounáležitosti jednotně vystupujících částí a stran jevíci se předmětnosti. V jevu odkazuje jedno na druhé, a to v určitém uspořádání a propojení. To, co je v těchto odkazech tam a zpět samo jediné, je nikoli pouhý prožívaný obsah, nýbrž jevíci se předmět (nebo jeho část, jeho rozlišující známka apod.), který se jeví jen díky tomu, že zkušenost propůjčuje obsahům nový <psychologický>¹¹ *charakter*, díky němuž neplatí více samy pro sebe, nýbrž představují předmět od sebe odlišný. Do oblasti těchto fakt patří tedy i faktum poukazování, kdy jistý předmět či stav věcí nejen na nějaký jiný upomíná, a tímto způsobem na něj ukazuje, nýbrž kdy vydává zároveň o onom druhém předmětu svědectví, doporučuje domněnku, že existuje i on, a činí tak bezprostředně pocitovatelným způsobem, jak jsme popsali výše.

§ 5. Výrazy jako významuplné znaky. Odlišení jistého sem nenáležejícího smyslu výrazu

Od *poukazujících* znaků odlišujeme *významuplné* znaky, *výrazy*. Slovo *výraz* zde ovšem pojmáme v omezeném smyslu, jehož rozsah vylučuje mnohé z toho, co je v normální řeči označováno jako výraz. Takovýmto způsobem se musí na jazyk vyvíjet nátlak zajisté i všude jinde, kde je třeba terminologicky fixovat pojmy, pro které máme k dispozici pouze víceznačná slova. Pro předběžné porozumění konstatujeme, že výrazem je každá *řeč* a každá část řeči, stejně jako každý znak podstatně stejného druhu, přičemž nemá záležet na tom, zda je tato řeč skutečně vyřčena, tedy zaměřena s komunikativním úmyslem na nějaké osoby, či nikoli. Vylučujeme naopak mimiku a gesta, jimiž mimovolně a jistě bez sdělovacího úmyslu doprovázíme naše mluvení nebo v nichž i bez účasti řeči duševní stav jisté osoby získává „výraz“, který je srozumitelný pro její okolí. Takové projevy nejsou výrazy ve smyslu řeči, nejsou tak jako ony ve vědomí toho, kdo se vyjadřuje, fenomenálně sjednoceny s vyjadřovanými prožitky; nic v nich druhému nesdělují, při jejich expresi nemám intenci vyjevit na způsob výrazu nějaké „myšlenky“, ať již druhým, anebo, jsem-li o samotě, sám sobě. Krátce řečeno, „výrazy“ tohoto druhu nemají *ve vlastním*

A/B 31

¹¹ V B: <„fenomenologický“>

smyslu význam. Nic se na tom nemění tím, že druhý člověk může naše mimovolní projevy (např. „výrazové pohyby“) vykládat, a dozvídat se tak mnohé o našich vnitřních myšlenkách a emotivních pohnutkách. Ty pro něj něco „znamenají“, právě pokud je vykládá; nicméně ani pro něj nemají významy v pregnantním smyslu jazykových znaků, nýbrž jedině ve smyslu znamení.

V následujícím výkladu je třeba přivést tyto rozdíly k úplné pojmové jasnosti.

§ 6. Otázka fenomenologických a intencionálních rozlišení náležejících k výrazům jako takovým

U každého výrazu se obvykle rozlišuje dvojí:

1. výraz z hlediska své fyzické stránky (smyslový znak, artikulovaný zvukový útvar, písemný znak na papíře apod.);

2. jistý souhrn psychických prožitků, které jsou k výrazu asociativně připojeny, a činí jej tak výrazem něčeho. Tyto psychické prožitky se většinou označují jako *mysl* či *význam* výrazu, a to v domnění, že tímto označením je vystihnuto to, co tyto termíny znamenají v normální řeči. Uvidíme však, že toto pojetí je nesprávné a že pouhé rozlišení mezi fyzickým znakem a smysl-propůjčujícími prožitky nestačí ani v běžném smyslu, natožpak pro logické účely.

Zvláště s ohledem na jména bylo již dávno zjištěno cosi, co patří do našeho kontextu. U každého jména bylo rozlišováno to, co toto jméno „projevuje“ (tj. ony psychické prožitky), a to, co znamená. A dále se rozlišovalo to, co jméno znamená (smysl, „obsah“ nominální představy), a to, co jmenuje (předmět představy). Budeme muset nutně stanovit podobná rozlišení pro všechny výrazy a budeme muset přesně prozkoumat jejich podstatu. Tato rozlišení jsou rovněž v základu našeho oddělení pojmů „výraz“ a „znamení“, které není v rozporu se skutečností, že výrazy v živé promluvě fungují současně jako znamení, jak záhy vysvětlíme. Později k tomu přistoupí ještě další důležité rozdíly týkající se možných vztahů mezi významem a ilustrujícím, popř. evidenci poskytujícím názorem. Jedině zohledněním těchto vztahů lze uskutečnit čisté vymezení pojmu významu a postavit následně do zásadního protikladu jeho symbolickou a poznávací funkci.

§ 7. Výrazy v komunikativní funkci

Abychom mohli vypracovat logicky podstatná rozlišení, budeme uvažovat o výrazu nejprve v jeho komunikativní funkci, k jejímuž plnění je zajisté původně povolán. Artikulovaný soubor zvuků (popř. napsané písmeno apod.) se stává vyřčeným slovem, sdělující promluvou obecně teprve tehdy, když ho mluvčí vytvoří se záměrem „o něčem se tím vyslovit“, jinými slovy, když mu v jistých psychických aktech propůjčí smysl, který chce posluchači sdělit. Toto sdělení je však možné díky tomu, že posluchač také rozumí intenci mluvčího. A činí tak potud, pokud mluvčího pojímá jako osobu, která nevytváří pouhé zvuky, nýbrž *mluví k němu*, tedy spolu se zvuky vykonává jisté smysl-propůjčující akty, které mu chce manifestovat, resp. jejichž smysl mu chce sdělit. To, co činí duchovní styk vůbec teprve možným a co činí spojující řeč řečí, tkví v této korelaci mezi soupatřičnými fyzickými a psychickými prožitky vzájemně se stýkajících osob, která je zprostředkována fyzickou stránkou řeči. Mluvení a slyšení, manifestace psychických prožitků v mluvení a přijetí této manifestace ve slyšení jsou vzájemně přiřazeny.

Při pohledu na tuto souvislost ihned poznáváme, že všechny výrazy v *komunikativní* řeči fungují jako *znamení*. Slouží posluchači jako znaky „myšlenek“ mluvčího, tj. jeho smysl-udělujících psychických prožitků, stejně jako ostatních psychických prožitků, které patří ke sdělující intenci. Tuto funkci jazykových výrazů nazýváme *manifestační funkcí*. Obsah manifestace tvoří manifestované psychické prožitky. Smysl predikátu *manifestovaný* je možné pojímat v užším i širším smyslu. *Užší* smysl omezujeme na *mysl-udělující* akty, zatímco *širší* smysl může zahrnovat *všechny* akty mluvčího, které do něj posluchač na základě jeho promluvy vkládá (případně tak činí proto, že o nich tato promluva vypovídá). Když např. vypovídáme o přání, je soud o přání manifestován v užším smyslu, přání samo v širším smyslu. Stejně je tomu v případě běžné vjemové výpovědi, kterou poslouchající bez dalšího pojímá jako patřící k aktuálnímu vjemu. Akt vjemu je přitom manifestován v širším smyslu, na něm vybudovaný soud ve smyslu užším. Všimáme si také toho, že běžný způsob řeči dovoluje označovat manifestované prožitky rovněž jako *vyjádřené*.

Rozumění manifestaci není pojmovým věděním o manifestaci, není to souzení na způsob vypovídání; nýbrž spočívá výhradně v tom, že

B 33

A 33

A/B 34

posluchač pojímá (apercipuje) mluvčího *názorným způsobem* jako osobu, která vyjadřuje to a to, nebo jak můžeme přímo říci, *vnímá* ho jako osobu. Když někoho poslouchám, vnímám ho právě jako promlouvajícího, slyším ho vyprávět, dokazovat, pochybovat, přát si atd. Posluchač vnímá manifestaci v tomtéž smyslu, v němž vnímá manifestující osobu samu – třebaže psychické fenomény, které činí osobu osobou, nemohou být jako takové dány v názoru druhého člověka. V běžné řeči mluvíme též o vnímání psychických prožitků cizích osob, „vidíme“ jejich hněv, bolest atd. Tato řeč je naprosto přiměřená, pokud jsou za vnímané považovány např. i vnější tělesné věci, a obecně řečeno pokud není omezen pojem vjemu na pojem adekvátního vjemu, názoru v nejpřísnějším smyslu. Spočívá-li podstatný charakter vnímání v názorném mínění, které uchopuje věc nebo událost jako samu přítomnou – takové mínění je možné, a dokonce v nesrovnatelné většině případů dané, bez všeho pojmového, výrazového uchopování –, pak je přijetí manifestace pouhým vjemem manifestace. Zajisté zde existuje onen podstatný rozdíl, jehož jsme se právě dotkli. Posluchač vnímá, že mluvčí vyjadřuje jisté psychické prožitky, potud vnímá i tyto prožitky; sám je ale neprožívá, nemá o nich „vnitřní“, nýbrž <pouze>¹² „vnější“ vjem. Jedná se o zásadní rozdíl mezi skutečným uchopováním bytí v adekvátním názoru a domnělým uchopováním bytí na základě názorné, avšak neadekvátní představy. V prvním případě jde o prožívané bytí, v druhém případě jde o domnělé bytí, jemuž vůbec neodpovídá pravda. Vzájemné dorozumívání vyžaduje právě jistou korelaci psychických aktů, jež se odvíjejí na jedné straně v manifestaci a na druhé straně v přijetí manifestace, avšak v žádném případě nevyžaduje jejich úplnou stejnost.

§ 8. Výrazy v osamoceném duševním životě

Dosud jsme uvažovali o výrazech v komunikativní funkci. Její podstata spočívá v tom, že výrazy působí jako znamení. Výrazy však hrají velkou roli také v duševním životě, v němž k vzájemnému sdělování nedochází. Je jasné, že tato změna funkce se nedotkne toho, co činí z výrazů výrazy. Výrazy mají nadále své významy, a to tytéž významy jako v komunikaci. Slovo přestává být slovem jedině tehdy, když se

¹² Není v B.

náš výlučný zájem zaměří na jeho smyslovou stránku, na slovo jako pouhý zvukový útvar. Jestliže však žijeme v rozumném slovu, pak toto slovo vyjadřuje, a sice vyjadřuje totéž, ať už je někomu adresováno, nebo ne.

Tím se jasně ukazuje, že význam výrazu a vše další, co k výrazu ještě podstatně patří, není možné identifikovat s jeho manifestačním výkonem. Nebo snad máme říci, že i v osamoceném duševním životě výrazem něco manifestujeme, s výhradou, že tak nečiníme ve vztahu k někomu druhému? Máme říci, že ten, kdo mluví o samotě, mluví k sobě samému, že i jemu slouží slova jako znaky, totiž jako znamení jeho vlastních psychických prožitků? Domnívám se, že takové pojetí je neudržitelné. Slova fungují zde, jako i všude jinde, zajisté jako znaky; všude lze mluvit přímo o určitém ukazování. Zvážíme-li vztah výrazu a významu a rozložíme-li pro tento účel komplexní, a přitom vnitřně jednotný prožitek smysluplného výrazu na ony dva faktory – slovo a smysl –, ukáže se nám slovo samo jako o sobě lhostejné, avšak smysl se ukáže jako to, na co se slovem „míří“, co je pomocí tohoto znaku míněno; zdá se, že výraz tímto způsobem odvádí zájem od sebe sama a převádí jej ke smyslu, ukazuje na něj. Toto ukazování ale není poukazováním v námi vyloženém smyslu. Existence znaku nemotivuje existenci významu, nebo přesněji naše přesvědčení o ní. To, co nám má sloužit jako znamení (rozlišující znak), musí být vnímáno jako *existující*. To se týká i výrazů ve sdělovací řeči, nikoli však výrazů v řeči osamocené. Zde si v normálním případě zajisté vystačíme s představenými slovy namísto slov skutečných. Ve fantazii nám tane před očima vyřčený nebo vytištěný slovní znak, popravdě ale vůbec neexistuje. Nebudeme přece zaměňovat fantazijní představy, nebo dokonce fantazijní obsahy, jež jsou jejich základem, s fantazijně představovanými předměty. Existuje nikoli fantazijně představené znění slova nebo jeho zápis, nýbrž jejich fantazijní představa. Jedná se o tentýž rozdíl jako mezi fantazijně představovaným kentaurem a fantazijní představou, kterou o něm máme. Neexistence slova nás neruší. Ani nás ale nezajímá. Neboť z hlediska funkce výrazu jakožto výrazu na ní vůbec nezáleží. Kde však na existenci slova záleží, tam se s významovou funkcí pojí právě ještě funkce manifestující: myšlenka nemá být jen vyjádřena na způsob významu, nýbrž má být také sdělena prostřednictvím manifestace; a to je přirozeně možné jen ve skutečném mluvení a slyšení.

A/B 36

V jistém smyslu se však *mluví* i v osamocené řeči a zajisté je přítom možné pojímat sebe sama jako promlouvajícího, a eventuálně dokonce jako promlouvajícího k sobě samému. Např. jako když někdo sám sobě říká: To jsi udělal špatně, takhle to dál nejde. V takových případech ale nemluví ve vlastním, komunikativním smyslu, nic si nesdělují, představují si jen sám sebe jako promlouvajícího a sdělujícího. V monologické řeči pro nás slova nemohou přece fungovat jako znamení existence psychických aktů, neboť takové poukazování by zde bylo zcela neúčelné. Příslušné akty jsou totiž námi samotnými v tomtéž okamžiku prožívány.

A/B 37

§ 9. Fenomenologická rozlišení mezi fyzickým jevem výrazu, smysl-udělujícím aktem a smysl-vyplňujícím aktem

Jestliže nyní odhlédneme od prožitků, které patří *speciálně* k manifestaci, a zvážíme výraz se zřetelem k rozlišením, která mu připadají stejnou měrou, ať už funguje v osamocené řeči, nebo v rozhovoru, zbývá, jak se zdá, dvojí: výraz sám a to, co vyjadřuje jako svůj význam (jako svůj smysl). Jsou zde ale vzájemně propleteny rozličné vztahy, takže řeč o tom, *co je vyjádřeno*, a o *významu* je díky tomu mnohoznačná. Postavíme-li se <zprvu> na půdu <psychologické>¹³ deskripce, rozčlení se konkrétní fenomén smyslem oživeného výrazu na jedné straně na *fyzický fenomén*, v němž se konstituuje výraz po své fyzické stránce, a na druhé straně na *akty*, které mu dávají *význam* a eventuálně *názornou plnost* a ve kterých se konstituuje vztah k vyjádřené předmětnosti. Díky těmto aktům je výraz více než pouhým zněním slova. *Míní* něco, a tím, že to míní, se vztahuje k něčemu předmětnému. Toto předmětné se může jevit díky doprovázejícím názorům *buď* jako aktuálně přítomné, anebo alespoň jako zpřítomněné (např. ve fantazijním obrazu). Kde k tomuto dochází, tam je vztah k předmětnosti realizovaný. *Anebo* se tak neděje; výraz funguje smyslu- plně, je ještě stále více než prázdným zněním slova, i když mu chybí fundující názor, který mu dává předmět. Vztah výrazu k předmětu je nyní nerealizovaný, protože je zadržen v pouhé významové intenci.

¹³ V B: <čisté>

Jméno např. jmenuje svůj předmět za všech okolností, totiž proto, že ho *míní*. Pokud ale není předmět názorně přítomen, tedy pokud není přítomen *jako* jmenovaný (tj. jako míněný), zůstává při pouhém mínění. Jestliže se zprvu *prázdňá* významová intence vyplní, realizuje se předmětný vztah a jmenování se stává aktuálně vědomým vztahem mezi jménem a tím, co je jmenováno.

A/B 38

Vezmeme-li za základ toto fundamentální rozlišení mezi názorově prázdnými a vyplněnými významovými intencemi, pak i po oddělení smyslových aktů, v nichž se uskutečňuje jevení výrazu jako slovního znění, musíme rozlišovat dva druhy či dvě řady aktů. Na jedné straně jsou to akty, které jsou pro výraz *podstatné*, má-li být ještě vůbec výrazem, tj. zněním slova oživeným prostřednictvím smyslu. Tyto akty označujeme jako *význam-propůjčující akty* či také jako *významové intence*. Na druhé straně jsou to akty, které jsou sice pro výraz jako takový mimo-podstatné, zato však vůči němu stojí v takovém logicky fundamentálním vztahu, že s větší či menší přiměřeností *vyplňují* (potvrzují, posilují, ilustrují) jeho významovou intenci, a spolu s tím právě aktualizují jeho předmětný vztah. Tyto akty, které v jednotě poznání či vyplnění splývají s význam-propůjčujícími akty, označujeme jako *význam-vyplňující akty*. Kratší výraz *významové vyplnění* smíme používat jen tehdy, když nehrozí snadná záměna těchto aktů s *celkovým* prožitkem, v němž významová intence dosahuje vyplnění v korelativním aktu. V realizovaném vztahu výrazu k jeho předmětnosti¹ se výraz oživený smyslem sjednocuje s akty významového vyplnění. Znění slova je zprvu sjednoceno s významovou intencí, a ta se opět sjednocuje s příslušným významovým vyplněním (stejně jako se obecně intence sjednocují se svými vyplněními). *Výrazem jako takovým* tedy zpravidla rozumíme, není-li řeč o „pouhém“ výrazu, *smyslem oživený* výraz. Neměli bychom proto vlastně říkat (ačkoli se to často děje), že *výraz vyjadřuje svůj význam* (intenci). Vhodnější je zde jiný způsob řeči o vyjadřování, podle něhož *plný výraz vyjadřuje vyplňující akt*; tak např. říkáme, že výpověď vyjadřuje vjem či fantazii.

A/B 39

Není snad ani třeba poukazovat na to, že v případě sdělující řeči mohou patřit k manifestaci jak akty význam-propůjčující, tak akty

¹ Volím často neurčitější výraz „předmětnost“, neboť se zde nejedná vždy pouze o předměty v užším smyslu, nýbrž také o stavy věcí, známky a nesamostatné reálné či kategoriální formy apod.

význam-vyplňující. Prvně jmenované tvoří dokonce nejpodstatnější jádro manifestace. Sdělující intence se musí zajímat především o to, aby dala posluchači najevo právě tyto akty; posluchač rozumí mluvčímu jedině tím, že do něj tyto akty vkládá.

§ 10. Fenomenologická jednota těchto aktů

Akty, které jsme výše rozlišili – na jedné straně akty jevení výrazu a na druhé straně akty významové intence, eventuálně i akty významového vyplnění –, netvoří ve vědomí pouhou pospolitost, jako by byly jen současně dány. Tvoří spíše vnitřně prolnutou jednotu osobitého charakteru. Každý zná z vlastní vnitřní zkušenosti různou váhu složek vystupujících na obou stranách, ve které se obráží asymetrie vztahu mezi výrazem a předmětem, jenž je prostřednictvím významu vyjadřován (jmenován). Prožíváno je obojí, představa slova i smysl-udělující akt; zatímco ale prožíváme představu slova, nežijeme již vůbec představováním slova, nýbrž výlučně uskutečňováním jeho smyslu, jeho znamenání. A tím, že tak činíme, že se angažujeme v provádění významové intence a případně jejího vyplnění, patří celý náš zájem předmětu, jenž je v této intenci intendován a jejím prostřednictvím jmenován. (Přesně vzato znamená obojí totéž.) Je právě funkcí slova (či spíše názorné představy slova) probouzet v nás smysl-propůjčující akt a ukazovat na to, co je „v“ něm intendováno a případně vyplňujícím názorem dáno, a orientovat náš zájem výhradně tímto směrem.

Toto ukazování nelze popisovat např. jako pouhý objektivní fakt řízeného odklonění zájmu z jednoho na druhé. Skutečnost, že dva představové objekty *A* a *B* se díky skryté psychologické koordinaci vztahují jeden k druhému tak, že představení *A* vyvolává pravidelně představení *B*, přičemž se zájem přesouvá z *A* na *B*, tato skutečnost ještě nečiní z *A* výraz představy *B*. „Být výrazem“ je spíše deskriptivní moment v *prožitkové jednotě* mezi znakem a označovaným <, přesněji *mezi smyslem oživeným jevem znaku a smysl-vyplňujícím aktem*>. ¹⁴

Deskriptivní rozdíl mezi fyzickým jevem znaku a jeho významovou intencí, která mu vštěpuje charakter výrazu, vystoupí nejjasněji tehdy, když obrátíme svůj zájem zprvu na znak sám, např. na vytištěné slovo jako takové. Činíme-li tak, máme běžný vnější vjem (popř. vnější,

¹⁴ Není v B.

názornou představu), a jeho předmět ztrácí charakter slova. Funguje-li později tento předmět opět jako slovo, je charakter jeho představy zcela změněn. Slovo (jako vnější individuum) je nám sice ještě stále názorně přítomné, stále se jeví, ale my se na ně nezaměřujeme, není již ve vlastním smyslu předmětem naší „psychické činnosti“. Náš zájem, naše intence, naše mínění – to vše jsou synonymní výrazy, pojímají-li se v patřičně širokém smyslu – míří výlučně na věc, která je míněna ve smysl-udělujícím aktu. Čistě fenomenologicky řečeno to však znamená nic jiného, než že názorná představa, v níž se konstituuje fyzický jev slova, podstupuje podstatnou fenomenální modifikaci, jestliže její předmět získává platnost *výrazu*. Zatímco to, co tvoří jev předmětu, na ní zůstává beze změny, mění se intencionální charakter prožitku. Spolu s tím, aniž by musel přistoupit nějaký vyplňující či ilustrující názor, se konstituuje akt znamenání, jenž má svou oporu v názorném obsahu představy slova, ale je podstatně odlišný od názorné intence zaměřené na slovo samo. S tímto aktem jsou pak často osobitým způsobem prolnuty ony nové akty či soubory aktů, které jsme nazvali akty vyplňujícími a jejichž předmět se jeví jako ten, který je ve významu znamenán či který je prostřednictvím významu jmenován.

V příští kapitole budeme muset provést doplňující zkoumání věnované otázce, zda „významová intence“, která podle našeho výkladu představuje fenomenologické charakteristikum výrazu v protikladu k prázdnému znění slova, spočívá v pouhém připojení fantazijních obrazů intendovaných předmětů ke znění slova, čili zda se konstituuje nutně na základě takové aktivity fantazie; anebo zda spíše doprovázející fantazijní obrazy nepatří k mimo-podstatným součástem výrazu a vlastně již k funkci vyplnění, byť by vyplnění mělo v takovém případě charakter vyplnění pouze částečného, nepřímého, předběžného. Za účelem větší soudržnosti našeho hlavního myšlenkového postupu upustíme na tomto místě od hlubšího pronikání do fenomenologických otázek, stejně jako i jinak pronikáme v tomto celém zkoumání do fenomenologické problematiky jen natolik, nakolik je to nezbytné pro stanovení prvních podstatných rozlišení.

Z předběžných deskripcí, které jsme doposud nabídli, je již možné postřehnout, že správný popis fenomenologické situace vyžaduje nemalou obsírnost. Ta se ukazuje jako skutečně nevyhnutelná, uvědomíme-li si již jen to, že všechny předměty a předmětné vztahy jsou pro nás tím, čím jsou, jedině díky od nich podstatně odlišným aktům

A/B 41

A/B 42

mínění, <v>¹⁵ nichž jsou nám představovány, v nichž před námi vystupují právě jako *míněné* jednoty. Pro <deskriptivně-psychologický (čistě fenomenologický)>¹⁶ pohled neexistuje nic než tkanivo takových intencionálních aktů. Kde nevládne fenomenologický zájem, nýbrž zájem naivně předmětný, kde se žije v intencionálních aktech namísto toho, aby se na ně reflektovalo, tam je každá řeč přirozeně prostá, jasná a přímá. Ve vztahu k našemu tématu se pak jednoduše hovoří o výrazu a o tom, co je vyjadřováno, o jménu a o tom, co je jmenováno, o přesouvání pozornosti z jednoho na druhé atd. Kde je však určující fenomenologický zájem, tam narážíme na obtíž <(o níž jsme hovořili v úvodu)>, že je zapotřebí popsat fenomenologické vztahy, které sice nespočetněkrát prožíváme, avšak které si za normálních okolností předmětně neuvědomujeme, a že je třeba je popsat pomocí výrazů, jež jsou uzpůsobeny pro sféru normálního zájmu, pro jevící se předmětnosti.

§ 11. Ideální rozlišení: nejprve mezi výrazem a významem jako ideálními jednotkami

Rozuměním naplněný výraz jsme dosud zkoumali jako konkrétní prožitek. Namísto faktorů vystupujících na jeho obou stranách, namísto jevu výrazu a smysl-propůjčujících, popř. smysl-vyplňujících prožitků chceme nyní zaměřit pozornost na to, co je jistým způsobem dáno „v“ těchto prožitcích: na výraz sám, jeho smysl a příslušnou předmětnost. Provádíme tedy obrat od reálného vztahu aktů k ideálnímu vztahu jejich předmětů či obsahů. Subjektivní zkoumání ustupuje zkoumání objektivnímu. Idealita vztahu mezi výrazem a významem je u obou členů okamžitě patrná v tom, že při dotazu na význam nějakého výrazu (např. *kvadratický zbytek*) nemyslíme slovem „výraz“ samozřejmě tento *hic et nunc* vyluzovaný zvukový útvar, pomíjející zvuk, který se nikdy nevrátí jako týt. Myslíme výraz *in specie*. Výraz *kvadratický zbytek* je identicky týt, ať již ho vyslovuje kdokoli. A totéž pak platí i tehdy, mluvíme-li o *významu*, kdy samozřejmě nemáme na mysli význam-propůjčující prožitek.

¹⁵ Není v B kurzivou.

¹⁶ V B: <čistě fenomenologický>

To, že je zde vsutku zapotřebí provést podstatné rozlišení, je zjevné z každého případu.

Jestliže vypovídám (při pravdivé řeči, kterou vždy předpokládám): *tri výšky trojúhelníka se protínají v jednom bodě*, je to přirozeně založeno na tom, že tak soudím. Kdo moji výpověď s porozuměním poslouchá, ten ví i toto, apercipuje mne totiž jako někoho, kdo takto soudí. Je tomu ale tak, že mé souzení, které jsem zde *manifestoval*, je také významem výpovědní věty, že je tím, *co* výpověď *znamená* a *co* v tomto smyslu přivádí k výrazu? Zjevně ne. Otázce po smyslu a významu výpovědi bude za normálních okolností sotva někdo rozumět tak, že by ho napadlo odkazovat na soud jako psychický prožitek. Na tuto otázku spíše každý odpoví takto: To, co tato výpověď vypovídá, je *totéž*, ať už ji jako tvrzení vyslovuje kdokoli a ať už tak činí za jakýchkoli okolností a v jakémkoli čase; a toto identické je právě to, že *tri výšky trojúhelníka se protínají v jednom bodě* – nic víc, nic míň. V podstatných rysech se tedy opakuje „táž“ výpověď, a opakuje se proto, že je právě jednou a jedinou přiměřenou formou výrazu pro to identické, co se nazývá jejím významem. V tomto identickém významu, který si vždy při opakování výpovědi můžeme s evidencí uvědomovat jako identický, není ani stopy po nějakém souzení a nějakém soudícím subjektu. Objektivní platnost stavu věcí jsme měli za zajištěnou a vyjádřili jsme tuto platnost jako takovou ve formě výpovědní věty. Příslušný stav věcí sám je tím, čím je, ať už jeho platnost tvrdíme, či nikoli. Je jednotkou platnosti o sobě. Tato platnost se nám však vyjevila a my jsme ji objektivním způsobem, tak jak se nám vyjevila, předložili. Řekli jsme: je tomu tak. Samozřejmě bychom to neudělali, nemohli bychom vypovídat, kdyby se nám takto nevyjevila; jinými slovy kdybychom nesoudili. Toto je tudíž ve výpovědi spoluzahrnuto jako psychologický fakt, patří to k manifestaci. Ale také jen k manifestaci. Neboť manifestace spočívá v psychologických prožitcích, avšak to, co je ve výpovědi vypovídáno, není vůbec ničím subjektivním. Můj soudový akt je prchavým prožitkem, je vznikající a zanikající. To, co výpověď vypovídá, tento obsah: *že tri výšky trojúhelníka se protínají v jednom bodě*, není však ničím vznikajícím a zanikajícím. Kolikrát já nebo kdokoli jiný pronese jednu a tutéž výpověď ve stejném smyslu, tolikrát je vždy znovu souzena. Akty souzení jsou případ od případu odlišné. Avšak to, *co* tyto akty soudí, to, *co* výpověď znamená, je

A/B 44

všude totéž. Je to něco v přísném smyslu identického, je to jedna a táž geometrická pravda.

Tak je tomu u všech výpovědí, byť by to, *co* vypovídají, bylo nepravdivé, či dokonce absurdní. I v takových případech odlišujeme od prchavých prožitků domnívání se a vypovídání jejich ideální obsah, význam výpovědi jako jednotu v rozmanitosti. Poznáváme je jako to, co je v intenci identické, také v příslušných evidentních aktech reflexe; nevkládáme je svévolně do výpovědí, nýbrž nacházíme je v nich.

Jestliže se nenaskytá „možnost“ či „pravda“, lze intenci výpovědi uskutečnit samozřejmě „jen symbolicky“; intence pak nemůže čerpat z názoru a z kategoriálních funkcí, které se mohou na jeho základě realizovat, plnost, která tvoří její poznávací hodnotu. V takovém případě jí chybí, jak se říká, „pravý“, „vlastní“ význam. Tento rozdíl mezi intendujícím a vyplňujícím významem budeme později zkoumat blíže. Charakterizování různých aktů, v nichž se konstituují tyto k sobě náležející ideální jednotky, a objasnění podstaty jejich aktuálního „krytí“ v poznání si vyžádá obtížná a rozsáhlá zkoumání. Je však jisté, že každá výpověď, ať už plní poznávací funkci (tj. ať už aktuálně či potenciálně vyplňuje svou intenci v korespondujících názorech a v je formujících kategoriálních aktech), nebo ne, má své mínění a v tomto mínění se jako jeho jednotný specifický charakter konstituuje význam.

Tato ideální jednotka je míněna i tam, kde se jako význam výpovědní věty označuje soud – s výhradou, že fundamentální mnohoznačnost tohoto slova „soud“ vede obvykle ihned k tomu, že evidentně uchopeňá ideální jednotka se zamění s reálným soudovým aktem, tedy že se zamění to, co výpověď manifestuje, s tím, co znamená.

To, co jsme zde vyložili s ohledem na úplné výpovědi, lze snadno přenést i na skutečné či možné části výpovědí. Jestliže soudím: *jestliže součet úhlů v nějakém trojúhelníku není roven dvěma R, pak neplatí ani axiom o rovnoběžkách*, pak hypotetické předvěti bráno samo o sobě není výpovědí; zajisté netvrdím, že nějaká taková nerovnost existuje. Avšak i toto předvěti něco znamená, a sice opět něco naprosto odlišného od toho, co manifestuje. To, co znamená, není můj psychický akt hypotetického předpokládání, i když jsem jej musel přirozeně uskutečnit, abych mohl pravdivě mluvit, a to také činím; spíše je tomu tak, že během manifestování tohoto subjektivního aktu je vyjadřováno cosi objektivního a ideálního, totiž hypotéza *sama se*

svým pojmovým obsahem, a ta může vystupovat v rozmanitých možných myšlenkových prožitcích jako táž intencionální jednota a stojí před námi jako evidentně jedna a táž v objektivně-ideálním zaměření, které charakterizuje veškeré myšlení.

A totéž pak platí pro ostatní části výpovědí, a to i pro ty, které nemají formu vět.

§ 12. Pokračování: vyjadřovaná předmětnost

A/B 46

Spojení „*to, co výraz vyjadřuje*“ má podle dosud provedených zkoumání již několik podstatně odlišných významů. *Na jedné straně* se vztahuje k manifestaci jako takové, a v ní pak speciálně k smysl-udělujícím aktům, ale především také ke smysl-vyplňujícím aktům (jsou-li takové vůbec k dispozici). Ve výpovědi např. vyjadřujeme náš soud (manifestujeme ho), ale vyjadřujeme i vjemy a jiné smysl-vyplňující akty, které znázorňují mínění výpovědi. *Na druhé straně* se výše zmíněné spojení vztahuje k „obsahům“ těchto aktů, a to především k významům, které jsou poměrně často označovány jako vyjadřované.

Lze pochybovat o tom, zda by exemplární analýzy posledního paragrafu stačily být jen pro pouhé předběžné objasnění pojmu významu, kdybychom ihned nezávázili nový smysl toho, co znamená být vyjádřen. Slova *význam, obsah, stav věci* a také všechna slova příbuzná jsou zatížena tak matoucími mnohoznačnostmi, že by náš záměr mohl navzdory vši obezřetnosti ohledně způsobu vyjadřování zůstat přece jen nepochopen. Třetí smysl toho, co to znamená být vyjádřen, který je nyní třeba objasnit, se týká *předmětnosti*, která je ve významu míněna a která je jeho pomocí vyjadřována.

Každý výraz nejen něco znamená, nýbrž také *o* něčem hovoří; má nejen svůj význam, nýbrž také se vztahuje k nějakým *předmětům*. Tento vztah je pro jeden a tentýž výraz za různých okolností rozličný. Předmět ale nikdy nespádá vjedno s významem <(odhlédneme-li od jednoho zcela výjimečného a logicky bezcenného případu)>¹⁷. Oba dva přirozeně patří k výrazu jen díky psychickým aktům, které mu udělují smysl; a jestliže se ve vztahu k těmto „představám“ rozlišuje „obsah“ a „předmět“, míní se tím to samé, jako když se ve vztahu k výrazu rozlišuje to, co výraz znamená či co „chce říci“, a to, *o čem* něco říká.

A 47

¹⁷ Není v B.

B 47 Nutnost rozlišení významu (obsahu) a předmětu se ozřejmí tehdy, když se srovnáním příkladů přesvědčíme o tom, že několik výrazů může mít tentýž význam, avšak různé předměty, a opět že několik výrazů může mít různé významy, ale tentýž předmět. Jinak může samozřejmě nastat i to, že několik výrazů se liší v obou ohledech, nebo že v obou ohledech souhlasí. S posledním se setkáváme u tautologických výrazů, např. u výrazů, které korespondují v odlišných jazycích a které mají stejný význam i denotaci (*London, Londres; dvě, deux, duo* atd.).

Nejzřetelnější příklady pro odlišení významu a předmětného vztahu nám poskytují jména. U nich je řeč o „jmenování“ v posledně zmiňovaném ohledu obvyklá. Dvě jména mohou znamenat něco různého, a přitom jmenovat totéž. Např.: *vítěz od Jeny – poražený od Waterloo; rovnostranný trojúhelník – rovnoúhlý trojúhelník*. Vyjádřený význam je v těchto párech výrazů zjevně odlišný, třebaže je na obou stranách míněn tentýž předmět. Stejně tak je tomu u jmen, která mají díky své neurčitosti jistý „rozsah“. Výrazy *rovnostranný trojúhelník (ein gleichseitiges Dreieck)* a *rovnoúhlý trojúhelník (ein gleichwinkliges Dreieck)* mají tentýž předmětný vztah, tentýž rozsah možného užití.

Naopak může také docházet k tomu, že dva výrazy mají tentýž význam, ale různý předmětný vztah. Výraz *kůň (ein Pferd)*, ať již vystupuje v jakékoli jazykové souvislosti, má tentýž význam. Jestliže ale jednou říkáme: *Bucephalus je kůň (ein Pferd)*, a jindy: *tento tažný kůň je kůň (ein Pferd)*, pak zjevně při přechodu od jedné výpovědi k druhé prodělává smysl-udělující představa proměnu. Její „obsah“, význam výrazu *kůň (ein Pferd)*, zůstává sice nezměněný, ale předmětný vztah se mění. Pomocí téhož významu představuje výraz *kůň* v prvním případě Bucephala, v druhém případě onoho tažného koně. Tak je tomu v případě všech universálních jmen, tj. jmen, která mají určitý rozsah. Výraz *jedna* je jménem, které má vždy identický význam. To ale neznamená, že by bylo možno identifikovat různé jedničky určitého výpočtu; všechny znamenají totéž, ale liší se ve svém předmětném vztahu.

Jinak je tomu u vlastních jmen, ať už jde o jména individuálních či generelních objektů. Slovo jako *Sókratés* může jmenovat různé předměty jen tehdy, když má různé významy; jinými slovy, když se stane mnohoznačným. Kdykoli toto slovo má *jeden* význam, jmenuje rovněž *jeden* předmět. Stejně je tomu s výrazy jako *dvě (die Zwei)*,

červeň (die Röte) atd. Rozlišujeme tedy jména *víceznačná* (ekvivoční) a jména *vícehodnotová* (extenzivní, universální).

Podobně je tomu u všech dalších forem výrazů, třebaže kvůli jejich členitosti není snadné hovořit o jejich předmětném vztahu. Pokud se týče např. výpovědních vět formy *S je P*, bývá za předmět výpovědi považován zpravidla předmět v pozici subjektu, tedy předmět, „o“ němž se vypovídá. Je však možný i takový přístup, že <celý stav věcí, který patří k výpovědi>¹⁸ se pojme jako analogon předmětu jmenovaného jménem a odliší se od významu výpovědní věty. Při tomto přístupu lze pak uvést jako příklad následující páry vět: *a je větší než b* a *b je menší než a*. Obě dvě věty vypovídají zjevně něco odlišného. Liší se nejen gramaticky, nýbrž i „myšlenkově“, tedy právě svým významovým obsahem. Vyjadřují ale <tentýž stav věcí>¹⁹ táž <věc>²⁰ je dvojím způsobem predikativně pojata a vypovězena. Ať už řeč o předmětu výpovědi definujeme v prvním či druhém smyslu (a každý má své vlastní oprávnění), je vždy možné to, aby se vyskytovaly významově odlišné výpovědi, které se vztahují k témuž „předmětu“.

§ 13. Souvislost mezi významem a předmětným vztahem

A/B 49

Rozdíl mezi významem výrazu a jeho vlastností, že při jmenování se obrací jednou na tu, podruhé na onu předmětnost (a přirozeně i rozdíl mezi významem a předmětem samým), smíme po uvedení těchto příkladů považovat za zajištěný. Na druhé straně je jasné, že mezi oběma stranami, které je třeba u každého výrazu rozlišovat, existuje blízká souvislost; totiž že výraz získává vztah k předmětnosti jedině tím, že znamená, a lze tedy oprávněně tvrdit, že výraz označuje (jmenuje) předmět *prostřednictvím* svého významu či že akt znamenání je určitým způsobem mínění toho kterého předmětu – s výhradou, že právě tento způsob významového mínění, a spolu s tím význam sám, se může při zachování identického předmětného zaměření měnit.

¹⁸ V B: <celá situace, která patří k výpovědi>

¹⁹ V B: <tutéž situaci>

²⁰ V B: <„věc“>

Pronikavější fenomenologické objasnění tohoto vztahu by bylo možné uskutečnit jedině pomocí prozkoumání poznávací funkce výrazů a jejich významových intencí. Ukázalo by se přitom, že řeč o *dvou stranách*, které lze rozlišovat u každého výrazu, nesmí být chápána doslovně, neboť podstata výrazu spočívá spíše výhradně ve významu. Platí však, že tentýž názor může (jak později dokážeme) přivádět k vyplnění odlišné výrazy, neboť může být různým způsobem kategoriálně pojat a synteticky spojen s jinými názory. Výrazy a jejich významové intence se, jak uslyšíme, v souvislosti myšlení a poznání přizpůsobují nejen názorům (mám na mysli jevy vnější a vnitřní smyslovosti), nýbrž i různým intelektivním formám, jimiž se z pouhých nazíraných objektů teprve stávají intelektivně určené a k sobě vztažené objekty. Výrazy tedy i jakožto symbolické intence, i tehdy, když neplní poznávací funkci, ukazují na kategoriálně *zformované* jednoty. K těmúž názoru (ale kategoriálně jinak pojatému), a tudíž i k těmúž předmětu, mohou tak náležet odlišné významy. Kde naopak *jednomu* významu odpovídá celý *rozsah* předmětů, tam tkví ve vlastní podstatě tohoto významu, že se jedná o význam *neurčitý*, tj. takový, který připouští jistou oblast možného vyplnění.

A/B 50

Tyto náznaky snad předběžně postačují; jejich záměrem je pouze odvrátit nás od mylného názoru, že u smysl-udělovacího aktu by skutečně bylo možné rozlišovat dvě strany, z nichž by jedna udělovala výrazu význam a druhá určitost jeho předmětného zaměření.¹

§ 14. Obsah jako předmět, jako vyplňující smysl a jako smysl nebo význam sám

Ke každému výrazu *podstatně patří řeč o manifestaci, o významu a o předmětu*. Každým výrazem je něco manifestováno, v každém výrazu je něco znamenáno a něco jmenováno či jinak označeno. A to vše se mnohознаčně označuje jako *vyjádřené*. Pro výraz je mimo-podstatný, jak jsme výše řekli, vztah k aktuálně dané předmětnosti, která vyplňuje jeho významovou intenci. Jestliže zohledníme i tento význačný případ, zjistíme, že v realizovaném vztahu k předmětu

¹ Srv. v protikladu k tomu Twardowského myšlenku „představovací aktivity pohybující se dvojím směrem“, kterou přijímá ve spise *Zur Lehre vom Inhalt und Gegenstand der Vorstellungen*, str. 14.

může být označováno jako vyjádřené ještě dvojí: na jedné straně *předmět sám*, a sice jako tak a tak míněný. Na druhé straně, a to v autentičtějším smyslu, jeho ideální korelát v aktu významového vyplnění, který tento předmět konstituuje, totiž *vyplňující smysl*. Kde se totiž významová intence vyplňuje na základě korespondujícího názoru, jinými slovy kde je výraz v aktuálním jmenování vztažen k danému předmětu, tam se konstituuje předmět jako „daný“ v jistých aktech, a je nám v nich *dán* – nakolik se výraz skutečně přizpůsobuje tomu, co je názorně dáno – *tímtež způsobem*, v jakém jej význam *míní*. V této jednotě krytí mezi významem a významovým vyplněním odpovídá významu jakožto podstatě znamenání korelativní podstata významového vyplnění, a ta je *vyplňujícím* a, jak lze také říci, výrazem vyjádřeným smyslem. Tak např. u vjemové výpovědi říkáme, že vyjadřuje vjem, ale také že vyjadřuje *obsah* vjemu. Ve vjemové výpovědi rozlišujeme, stejně jako u každé výpovědi, *obsah* a *předmět*, a sice tak, že obsahem rozumíme identický význam, který může být správně uchopován i posluchačem, který sám nevnímá. Přesně odpovídající rozlišení musíme učinit v aktech *vyplňujících*, tedy ve vjemu a jeho kategoriálních formacích, v aktech, díky nimž je pro nás významově míněná předmětnost tak, *jak* je míněna, názorně přítomna. Tvrdím, že ve vyplňujících aktech musíme taktéž rozlišovat *obsah*, tj. takřikajíc významovou stránku (kategoriálně zformovaného) vjemu, a vnímaný *předmět*. V jednotě vyplnění se tento vyplňující „obsah“ „kryje“ s oním „obsahem“ intendujícím, takže při prožívání jednoty krytí máme před sebou intendovaný a zároveň „daný“ předmět nikoli jako dvojí, nýbrž jen jako *jeden*.

A/B 51

Stejně jako prostřednictvím ideálního pojetí intencionální podstaty význam-*propůjčujícího* aktu získáváme *intendující význam* jako ideu, tak prostřednictvím ideálního pojetí korelativní podstaty význam-*vyplňujícího* aktu získáváme právě *vyplňující význam*, také jakožto ideu. Ten je v případě vjemu *identickým obsahem*, který patří k celku možných vjemových aktů, jež vjemovým způsobem míní tentýž předmět, a sice skutečně jako tentýž. Tento obsah je tedy ideálním korelátem vůči danému *jednomu* předmětu, který přitom může být zcela klidně fiktivní.

A/B 52

Rozmanité mnohознаčnosti řeči o tom, *co* výraz vyjadřuje, nebo o *vyjádřeném obsahu* lze utříditi tak, že se rozliší obsah v *subjektivním* (<fenomenologickém, deskriptivně-psychologickém, empiricky-

reálném)>²¹ smyslu a obsah v <(logickém, intencionálním, ideálním)> objektivním²² smyslu. V posledně jmenovaném ohledu je třeba odlišovat následující:

- obsah jako intendující smysl nebo jako smysl či význam sám,
- obsah jako vyplňující smysl
- a obsah jako předmět.

§ 15. S těmito rozlišeními spojené víceznačnosti řeči o významu a o absenci významu

Používání termínů „význam“ a „mysl“ nejen pro obsah významové intence (která je od výrazu jako takového neoddělitelná), nýbrž i pro obsah významového vyplnění přináší zajisté velmi nežádoucí víceznačnost. Již z předběžných náznaků, které jsme věnovali skutečnosti vyplnění, totiž vyplývá, že akt, v němž se konstituuje intendující smysl, a akt, v němž se konstituuje vyplňující smysl, není v žádném případě jeden a tentýž. To, co ale přímo nutí k tomu, aby se tyto termíny přenášely z intence na vyplnění, je osobitý rys jednoty vyplnění jakožto jednoty identifikace či krytí; proto se lze sotva vyhnout víceznačnosti, jejíž nebezpečí jsme se pokoušeli zmírnit užitím modifikujících adjektiv. Významem bez dalšího budeme nadále rozumět samozřejmě ten význam, který jakožto to, co je v intenci identické, patří k *podstatě* výrazu jako takového.

Slovo *význam* užíváme stále jako *synonymum* slova *mysl*. Jednak je právě u tohoto pojmu potěšující, že máme k dispozici paralelní termíny, které lze zaměňovat; zejména pokud jde o zkoumání našeho typu, v nichž má být probádán právě smysl termínu *význam*. Spíše je ale třeba zohlednit ještě jinou skutečnost, totiž že existuje pevně zakořeněný zvyk užívat obě tato slova jako synonyma. S ohledem na tuto skutečnost se nejvíce jako šťastné, jsou-li rozlišovány významy těchto termínů a užívá-li se (jak to navrhl např. G. Frege¹) jeden pro význam v našem smyslu a druhý pro vyjadřované předměty. Zároveň dodáváme, že oba termíny nejsou ve vědeckém jazyce spojeny o nic

²¹ Není v B.

²² Není v B.

¹ G. Frege, *Über Sinn und Bedeutung*, str. 25.

méně než v běžné řeči s těmiž víceznačnostmi, které jsme výše rozlišili ve vztahu ke spojení „to, co je výrazem vyjádřeno“; k tomu přistupují ještě jiné víceznačnosti. Při značném nedostatku logické jasnosti jsou za smysl a význam příslušného výrazu prohlašovány, a to nezřídka v rámci jednoho a téhož myšlenkového postupu, jednou manifestované akty, podruhé ideální smysl, jindy zase vyjadřovaná předmětnost. A protože chybí pevné terminologické distinkce, splývají pak nejasné pojmy samy.

S touto skutečností se pojí zásadní zmatky. Stále znova byla např. zaměňována jména universální a jména víceznačná, protože kvůli nedostatku pevných pojmů nebylo možné rozlišovat *víceznačnost* druhých od *vícehodnotovosti* prvních, tedy od jejich schopnosti predikativního vztahování se k pluralitě předmětů. S tím dále souvisí často patrná nejasnost ohledně pravé podstaty rozdílu mezi kolektivními a universálními jmény. Neboť tam, kde dochází k vyplnění kolektivních významů, dospívá k názoru pluralita, jinými slovy, vyplnění se dělí na pluralitu jednotlivých názorů; proto se může vskutku zdát, pokud nedojde k rozlišení intence a vyplnění, že příslušný kolektivní výraz má více významů.

Důležitější je pro nás ale přesná analýza v důsledku velmi škodlivých víceznačností řeči o významu a *myslu*, resp. o významu prostých či *nesmyslných* výrazech. Odlišíme-li pojmy, které se s těmito termíny pojí, získáme následující řadu:

1. K pojmu výrazu náleží mít význam. Právě to odlišuje výraz od ostatních znaků, jak jsme výše vyložili. Výraz, který je prost významu, není tudíž přesně řečeno vůbec výrazem; je nanejvýš něčím, co si nárokuje či budí zdání, že je výrazem, přičemž při bližším pohledu výrazem vůbec není. Do této skupiny patří artikulované zvukové útvary, které se akusticky podobají slovům, např. *abracadabra*, na druhé straně ale i takové shluky skutečných výrazů, jimž neodpovídá žádný jednotný význam, byť se s ohledem na jejich vnější podobu zdá, že by význam mít mohly. Např.: *zelený je anebo*.

2. Ve významu se konstituuje vztah k předmětu. Smysluplně užívat výraz a vztahovat se vyjadřujícím se způsobem k předmětu (představovat si předmět) je tedy jedno a totéž. Nezáleží přitom vůbec na tom, zda předmět existuje, či zda je fiktivní, ne-li dokonce nemožný. Interpretujeme-li však větu „výraz se vztahuje k předmětu tím, že má vůbec význam“ ve vlastním smyslu, totiž ve smyslu, který implikuje

A/B 54

existenci předmětu, tak má výraz <význam>²² tehdy, když existuje nějaký jemu odpovídající předmět, a je *prostý významu* tehdy, když takový předmět neexistuje. Vskutku se můžeme často setkat s tím, že když se mluví o významech, jsou míněny znamenání *předměty*; tento způsob vyjadřování byl málokdy konsekventně dodržován a vznikl ze záměny s pravým pojmem významu.

3. Jestliže se význam ztotožňuje s předmětností výrazu, jako je tomu v právě zmíněném případě, pak jsou jména jako *zlatá hora* prostá významu. Obecně se tu ale rozlišuje absence předmětu a absence významu. Kontradiktorické a vůbec evidentně neslučitelné výrazy jako např. *kulatý čtverec* se naopak s oblibou označují jako nesmyslné anebo se jim pomocí ekvivalentních výrazů upírá význam. Tak např. podle Sigwarta^{II} kontradiktorická formule jako *čtvercový kruh* nevyjadřuje *pojmem*, který bychom mohli myslet, nýbrž poskytuje jen *slova*, v nichž je obsažena neřešitelná úloha. Existenční věta *čtvercový kruh neexistuje* popírá podle jeho názoru možnost spojit s těmito slovy *pojmem*. Sigwart přitom výrazem „pojmem“ rozumí výslovně „obecný význam slova“, tedy (chápeme-li to správně) přesně to samé, co jím rozumíme my. Podobně soudí Erdmann^{III} ve vztahu k příkladu *čtvercový kruh je lehkomyšlný*. V důsledku toho bychom museli označit jako nesmyslné jak bezprostředně absurdní výrazy, tak i výrazy zprostředkovaně absurdní, tedy bezpočet takových výrazů, o nichž matematické v rozsáhlých nepřímých důkazech prokazují, že *a priori* nemají předmět, a dále bychom museli popřít i to, že pojmy jako *pravidelný desetihran* apod. jsou vůbec pojmy.

Marty vznáší vůči uvedeným badatelům následující námitky: „Jak bychom mohli rozumět otázce, zda něco takového existuje, a odpovědět na ni negativně, kdyby tato slova byla beze smyslu? Kontradiktorickou matérii tohoto druhu si musíme již z důvodu jejího odmítnutí přece nějak představit.“^{IV} ... „Jsou-li takovéto absurdity označovány

²² V B kurzivou.

^{II} Ch. v. Sigwart, *Die Impersonalien, eine logische Untersuchung*, str. 62.

^{III} B. Erdmann, *Logische Elementarlehre*, str. 233.

^{IV} A. Marty, *Über subjektlose Sätze und das Verhältnis der Grammatik zur Logik und Psychologie*, VI. čl., str. 80.

jako nesmyslné, může to znamenat jedině to, že nemají zjevně rozumný smysl ...“^V Tyto námitky jsou naprosto výstižné, neboť způsob vyjadřování oněch badatelů prozrazuje, že zaměňují pravou absenci významu, kterou jsme zmínili výše pod bodem 1, s něčím naprosto jiným, totiž s *apriorní nemožností vyplňujícího smyslu*. Výraz má v tomto smyslu význam tehdy, když jeho intenci odpovídá *možné* vyplnění, jinými slovy, možnost jednotného znázornění. Tato možnost je zjevně míněna jako ideální; netýká se nahodilých aktů vyjadřování a nahodilých aktů vyplnění, nýbrž jejich ideálních obsahů: významu jakožto ideální jednotky (který je zde třeba označovat jako intencující význam) a vyplňujícího významu, jenž je mu v jistém vztahu přesně přiměřený. Tento ideální vztah <je uchopován abstraktivně v aktu faktické jednoty vyplnění>.²³ V opačném případě uchopujeme²⁴ nemožnost významového vyplnění na podkladě prožitku „neslučitelnosti“ parciálních významů v intendované jednotě vyplnění.

Fenomenologické objasnění těchto vztahů vyžaduje obtížné a rozsáhlé analýzy, jak uvidíme v jednom z následujících zkoumání.

4. Pokud se týče otázky, co výraz znamená, zaměřujeme přirozeně pozornost na takové případy, v nichž výraz plní aktuální poznávací funkci, nebo, což je totéž, v nichž se jeho významová intence vyplňuje názorem. „Pojmová představa“ (tj. právě významová intence) získává tímto způsobem svou „jasnost a zřetelnost“, potvrzuje se jako „správná“, jako „skutečně“ realizovatelná. Dochází jakoby k vyplacení směně, která byla vystavena na názor. Protože se v jednotě vyplnění kryje akt intence s vyplňujícím aktem, a je s ním tak nejintimnějším možným způsobem prolut (pokud zde vůbec zbývá ještě nějaká odlišnost), jeví se tato situace snadno tak, jako by výraz získával svůj význam teprve zde, jako by jej teprve čerpal z vyplňujícího aktu. Vzniká tudíž sklon považovat za významy *vyplňující názory* (akty, které je kategoriálně formují, se přitom obvykle přehlížejí). Není tomu ale vždy tak, že by vyplnění bylo dokonalé – všechny tyto vztahy budeme muset ještě důkladněji studovat. Výrazy jsou často doprovázeny naprosto

^V Tamt., str. 81, pozn. Srv. také V. čl., sv. XVIII, str. 464.

²³ V B: <je uchopován pomocí ideující abstrakce na podkladě aktu jednoty vyplnění>

²⁴ V B navíc: <ideální>

vzdálenými nebo jen částečně ilustrujícími, pokud vůbec nějakými názory. Protože však nebyly blíže zohledňovány fenomenologické rozdíly různých případů, došlo k přesunutí samotné významuplnosti výrazů do doprovázejících názorných obrazů, a to i u těch výrazů, které si nemohou činit nárok na přiměřená vyplnění. Důslednost si pak žádala, aby byl absurdním výrazům zcela upřen význam.

Nový pojem významu tedy vzniká ze záměny významu a vyplňujícího názoru. Výraz má v souladu s tímto pojetím význam tehdy a jedině tehdy, když dojde ke skutečnému vyplnění jeho intence (v našem způsobu vyjadřování: jeho významové intence), a to i jen částečně či vzdáleně a nevlastním způsobem; zkrátka tehdy, když je jeho rozumění oživeno nějakými „významovými představami“ (jak se obvykle říká), tj. nějakými *ilustrujícími obrazy*.

Definitivní vyvrácení vzájemně protikladných oblíbených pojetí představuje velmi důležitý úkol, a vyžaduje proto mnohá rozsáhlejší zkoumání. V tomto ohledu odkazujeme na příští kapitolu a budeme nyní pokračovat ve výčtu různých pojmů významu.

§ 16. Pokračování. Význam a konotace

5. Další ekvivokaci výrazu „absence významu“ zavedl J. S. Mill, a sice na základě zase nového, pátého pojmu významu. Klade totiž podstatu významuplnosti jmen do konotace (*connotation*), a jména, která nekonotují, tudíž považuje za prostá významu. (Někdy opatrně, ale ne zcela jasně říká, že tato jména jsou prostá významu ve „vlastním“ či „přísném“ smyslu.) Konotujícími jmény rozumí Mill jak známo taková jména, která označují subjekt a zahrnují v sobě nějaký atribut; ne-konotujícími (*not-connotative*) rozumí taková, která označují subjekt a přitom (jak je zde zřetelněji řečeno) nepoukazují na žádný atribut, který by mu náležel.^I Ne-konotujícími jmény jsou jména vlastní a také jména pro atributy (např. *bělost*). Vlastní jména přirovnává Mill^{II} k rozlišujícím značkám, kterými loupežník ve známé pohádce z *Tisíce a jedné noci* označoval křídou dům. A dodává k tomu: „Když přidělujeme vlastní jméno, provádíme úkon, který je do jisté

^I J. S. Mill, *Logik*, kniha I, kap. 2, § 5. V Gomperzově překladu: I, str. 14 a 16.

^{II} Tamt., str. 19 n.

míry analogický tomu, co chtěl loupežník učinit pomocí křídly. Značku ovšem nepřipojujeme na předmět sám, nýbrž takřikajíc na představu předmětu. Vlastní jméno je pouze *významuprostý znak*, který si v našem duchu spojujeme s představou předmětu proto, abychom mohli, jakmile se tento znak setká s naším zrakem nebo jakmile se vynoří v našich myšlenkách, na tento individuální předmět myslet.“

V následujícím odstavci citovaného díla se pak dočteme: „Když o určité věci vyslovujeme její vlastní jméno, když poukazujeme na určitého muže a říkáme, to je Müller či Mayer, nebo když poukazujeme na určité město a říkáme, to je Kolín, pak to samo o sobě nepředstavuje pro posluchače žádné sdělení poznatku o těchto předmětech, vyjma toho, že se jedná o jejich jména... Jinak je tomu tehdy, když se o předmětech hovoří pomocí konotujících jmen. Když říkáme: to město je vystavěno z mramoru, předkládáme posluchači určitý poznatek, který pro něj může být úplně novým, a činíme tak pomocí významu více-slovného konotujícího jména *vystavěno z mramoru*.“ Taková jména jsou „více než pouhými znaky, tj. jsou znaky s významem; a tím, co jejich význam vytváří, je konotace“.^{III}

Srovnáme-li tyto Millovy formulace s našimi vlastními analýzami, všimneme si hned toho, že Mill směřuje <základní a důležitá rozlišení>.²⁵ Především nečiní rozdíl mezi znameními a výrazy. Loupežnickova křídová značka je pouhé znamení (poznávací znamení), zatímco vlastní jméno je výraz.

Vlastní jméno, stejně jako každý výraz vůbec, působí ve své manifestující funkci jako znamení. Zde skutečně existuje analogie k loupežnickově křídové značce. Spatří-li loupežník křídovou značku, ví: toto je dům, který má být vyloupen. Slyšíme-li vyslovení vlastního jména, je v nás probuzena příslušná představa a my víme: toto je představa, kterou v sobě mluvčí uskutečňuje, a tu chce zároveň probudit v nás. Jméno má kromě toho ale ještě funkci výrazu. Manifestující funkce je jen pomocným prostředkem funkce významové. Primárně však nezáleží na představě; nejde o to přivádět zájem k představě a k tomu,

^{III} K tomu srv. tamt., str. 18. „Kdykoliv jména, která se dávají předmětům, něco sdělují, tj. jestliže mají význam ve vlastním smyslu, nespočívá tento význam v tom, co označují, nýbrž v tom, co konotují.“

²⁵ V B <něco, co je třeba principiálně rozlišovat>

co se jí nějak týká, nýbrž jde o to přivádět zájem k představovanému <předmětu>²⁶ jako *miněnému*, a spolu s tím *jmenovanému*, a mít jej jako takový před sebou. Teprve tak se jeví ve výpovědi jako předmět, o němž se něco vypovídá, v práci větě jako předmět přání atd. A jedině díky tomuto výkonu se může vlastní jméno, stejně jako každé jiné jméno, stát součástí komplexních a jednotných výrazů, součástí oznamovacích vět, pracovních vět apod. Ve vztahu k *předmětu* však vlastní jméno není znamením. To je bez dalšího jasné, vezmeme-li v potaz to, že k podstatě znamení patří poukazování na fakt, na něco existujícího, zatímco u předmětu jména není vůbec třeba, aby <existoval>.²⁷ Jestliže Mill v rámci své analogie nechává vlastní jméno

A/B 60

spojovat s představou jmenované osoby v zásadě tím způsobem, jakým je křížová značka spojena s domem, avšak *zároveň* dodává, že toto spojení se uskutečňuje kvůli tomu, abychom mohli, jakmile se znak setká s naším zrakem nebo se vynoří v našich myšlenkách, *myslet* na příslušný individuální předmět, pak se právě tímto dodatkem analogie rozpadá.

Mill oprávněně zdůrazňuje rozdíl mezi jmény, která nám zprostředkovávají určitý „poznatek“ o předmětu, a těmi, která tak nečiní; nicméně ani tento rozdíl, ani ekvivalentní rozdíl mezi konotujícími a nekonotujícími jmény nemá nic do činění s rozdílem mezi tím, co je významuplné, a tím, co je prosté významu. Oba prvně jmenované rozdíly jsou navíc v základu nejen logicky ekvivalentní, nýbrž přímo identické. Jedná se prostě o rozdíl mezi atributivními a ne-atributivními jmény. Zprostředkovávat o věci určitý „poznatek“ a zprostředkovávat o ní atributy zde znamená zajisté totéž. Rozdíl s ohledem na to, zda jméno jmenuje věc přímo, nebo zda ji jmenuje zprostředkovaně pomocí k ní náležejících atributů, je samozřejmě důležitý. Je to však rozdíl uvnitř jednotného rodu „výraz“; stejně tak je i paralelní a velmi důležitý rozdíl nominálních významů či logických „představ“, podle kterého se odlišují významy atributivní a neatributivní, rozdílem uvnitř jednotného rodu „význam“.

Mill sám tento rozdíl *jistým* způsobem cítí, neboť čas od času přece jen pokládá za nutné hovořit o významu u vlastních jmen a v případě

²⁶ V B kurzivou.

²⁷ V B: <platil jako existující>

konotujících jmen zase o významu ve „vlastním“ a „přísném“ smyslu; udělal by však lépe, kdyby zde hovořil o významu ve zcela novém smyslu (a sice ve smyslu, který rozhodně nelze doporučit). Způsob, jakým tento výjimečný logik zavádí své cenné rozlišení konotujících a ne-konotujících jmen, může velmi lehce svádět k záměně právě zmíněných rozdílů, které jsou zcela odlišného druhu.

Je však třeba všimnout si i toho, že Millovo rozlišení mezi tím, co jméno *označuje*, a tím, co *konotuje*, nelze zaměňovat s pouze příbuzným rozdílem mezi tím, co jméno *jmenuje*, a tím, co *znamená*. Tuto záměnu Millův výklad obzvláště podporuje.

A/B 61

Jak jsou všechny tyto rozdíly důležité a jak je chybné je podceňovat a s odpovídající povrchností pokládat za rozdíly „pouze gramatické“, vyjde najevo z dalších zkoumání; tato zkoumání snad objasní to, že bez ostrého rozlišení jednoduchých rozdílů, které jsme navrhli, by jakékoli spolehlivé vypracování logického smyslu pojmů „představa“ a „soud“ bylo nemyslitelné.